

Sivil anayasa taslağındaki temel gerekçe "otoriter ve devletçi felsefenin izlerini taşıyan 1982 anayasasının başlangıç kısmının tümüyle terk edilmesi, insan hakları, hukukun üstünlüğü demokrasi, laiklik ve çoğulculuk gibi evrensel değerlere vurgu yapılması, Atatürk'ün çağdaş uygarlık hedefine bağlılık" olarak açıklandı.

Taslakta temel hak ve özgürlüklerin alanları genişletildi. Gerekçede laiklik ilkesine temel değer olarak yer verilmekle birlikte, cumhuriyetin en temel niteliğinin hukuk devleti olduğu vurgusu yapıldı.

ATATÜRK VE LAİKLİK:

Sivil anayasa taslağında toplumun bugüne kadar yoğun olarak tartıştığı tüm anayasa maddeleri yeniden düzenlendi. Atatürk milliyetçiliğinin etnik köken çağrışımı yapan Türk milliyetçiliği kavramına göre daha kuşatıcı olduğu tespitine yer verilen taslakta, mevcut anayasanın 2. maddesindeki laiklik tanımından 'ne anlaşılması' gerektiği, anlatılırken 1982 anayasasının, bu konudaki gerekçesi de madde metnine ilave edilerek laiklik ilkesinin zayıflatıldığı eleştirileri karşılandı.

TÜRKÇE SADECE RESMİ DİL:

Anayasanın değiştirelemez maddeleri arasında yer alan 3. maddedeki Türkiye devletinin 'dili Türkçedir.' ibaresi yerine 'resmi dili Türkçedir' ibaresi önerildi.

KÜRT SORUNA AÇILIM:

Sivil anayasa taslağında Kürt sorununa açılım sağlayabilecek, gerekçelere de yer verildi. Mevcut anayasanın 3. maddesindeki 'Türkiye Cumhuriyetinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür' şeklindeki ifadesinden vazgeçildi. Bunun yerine 'çeşitlilikte birlik' yaklaşımı önerildi. Üniter devlet yapısını hedef almadıkça her türlü siyasi düşünceye özgürlük tanınması gerektiğine yer verilen gerekçenin ilgili bölümü şöyle:

"Bölünmez bütünlüğü düzenleyen birinci fıkra hükmü, Osmanlı Devletinin son dönemlerinden itibaren yaşanan siyasî gelişmelere doğal bir tepki olarak şekillenmiştir. 1876 Kanunu Esasîsinin ilk maddesi şu şekildeydi: "Devleti Osmaniye memalik ve kıtaatı hazırayı ve eyalatı mümtâzeyi muhtevi ve yekvücut olmakla hiç bir zamanda hiç bir sebeple tefrik kabul etmez." Devletin ülkesiyle bölünmez bütünlüğünü ifade eden bu hüküm, Cumhuriyet döneminde ulus-devletin inşasıyla birlikte milletin bütünlüğünü de içine alacak şekilde genişletilmiştir. Ancak, bölünmez bütünlük ilkesinin anayasal boyut kazanması 1961 Anayasasının "Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür" hükmüne yer veren 3'üncü maddesiyle başlamıştır.

Benzer hükümler, bazı Avrupa ülkelerinin anayasalarında da bulunmaktadır. Örneğin Fransız Anayasasının 1 inci maddesine göre, "Fransa bölünmez, lâik, demokratik ve sosyal Cumhuriyet'tir. Aynı Anayasanın 5 inci maddesi, Fransa Başkanının görevlerinden birinin "toprak bütünlüğü"nü korumak olduğunu belirtmektedir. Aynı şekilde, İspanya Anayasasının 2'nci maddesi, İspanyolların ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün anayasanın temelini teşkil ettiğini vurgulamaktadır. "Anayasa, İspanyol Milletinin çözülmaz birliği, bütün İspanyolların ortak ve bölünmez vatanı üzerine inşa edilmiştir; onu meydana getiren milliyetlerin ve bölgelerin özerklik hakkını ve aralarındaki dayanışmayı tanır ve güvence altına alır." Ayrıca, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 10 uncu maddesinde "toprak bütünlüğü" ifade hürriyetini sınırlama sebepleri arasında sayılmıştır.

Bölünmez bütünlük ilkesinin, Anayasanın özellikle 2'nci ve 10 uncu maddelerinde korunan temel ilke ve değerlerle bütünlük içinde yorumlanması gerekmektedir. Bu anlamda, bölünmez bütünlük ilkesi, ülkenin tarihsel ve sosyolojik gerçekliğinden kaynaklanan farklılıkları dışlama ya da bastırmanın gerekçesi olarak kullanılmamalıdır.

Bilhassa "milletin bütünlüğü" kavramı, farklı sosyo-kültürel ve siyasî özelliklere sahip kişi ve grupların birliği ve bir arada yaşama iradesi olarak anlaşılmalıdır. Bu bağlamda, Avrupa Birliği anayasal düzeninin temel felsefesini belirleyen "çeşitlilikte birlik" anlayışı, bu maddenin yorumlanmasında yol gösterici olabilir. Şiddet ve baskıyı

araçsallaştırarak ülkenin üniter yapısını bozmaya yönelmedikçe, her türlü siyasî görüş, program ve düşüncenin "çeşitlilikte birlik" çerçevesinde ifade edilebileceği açıktır. Bu durum, demokrasinin olmazsa olmaz şartı olan siyasî çoğulculuğun doğal sonucudur."

OTORİTER DEVLETE HAYIR:

Mevcut anayasanın devletin temel amaç ve görevleri başlıklı 5. maddesi "bireyi değil devleti esas alan otoriter ruhu yansıttığı" gerekçesi ile değiştirildi. Bunun yerine önerilen düzenleme şöyle gerekçelendirildi: "Oysa anayasal düzene hürriyetçi ve demokratik bir içerik kazandırmak için, devletin temel amacının bireyi ve onun haklarını korumak olduğu özellikle vurgulanmalıdır. çağdaş demokratik anayasaların ve milletlerarası insan hakları belgelerinin de yer verdiği "insan haysiyeti", bireyin doğuştan insan olma sıfatıyla birtakım hak ve hürriyetlere sahip olmasının temelinde yatan bir değerdir. İnsanların bir araya gelerek oluşturdukları siyasal bir örgüt olan devletin aslî görevi, bu temel değeri ve ona yaslanan bireysel hak ve hürriyetleri korumaktır.

Diğer yandan, devletin varlık nedenlerinden biri de bireylerin tek başına sağlayamayacakları güvenlik ve huzuru sağlamaktır. Güvenlik, huzur ve refahın sağlanması, bireyin temel hak ve hürriyetlerinin güvenceye alınacağı bir ortamın oluşturulması için ön şarttır. Anayasanın birey odaklı siyasî felsefesini de yansıtan bu madde, devlete hem temel hak ve hürriyetleri ihlâl etmeme anlamında negatif, hem de bunların kullanılmasını zorlaştıran engelleri kaldırma ve insanî gelişimin şartlarını hazırlama anlamında pozitif yükümlülük yüklemektedir."

EGEMENLİKTE NETLİK:

Tasarıda, egemenlikle ilgili mevcut anayasanın 6.maddesine açıklık getirilirken, bu hakkın 'yetkili organlar' gibi belirsiz güçlerce değil sadece yasama, yürütme ve yargı organları eliyle kullanılabileceğini düzenlendi. Egemenlik hakkına tek sınırlama ise taraf olunan, milletler arası anlaşmalar olarak gösterildi.

14. MADDE BÖYLE AŞILDI:

Anayasanın temel hak ve hürriyetleri, kötüye kullanma yasağını düzenleyen ve laiklikle ilgili temel maddelerden kabul edilen 14. maddesinde de değişikliğe gidildi. "Devletin ülkesi ile milletiyle bütünlüğünü bozmayı ve laik cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan, faaliyetler" madde metninden çıkarıldı. Yani bu gerekçelerle temel hak ve özgürlüklerin sınırlanamayacağı taslaktaki ilk öneri olarak yer aldı. Taslakta bir diğer öneri ise bu hükmün, korunabileceği kabul edildi. Yalnız bu öneride de "faaliyetler" ibaresi yerine, eylemler ibaresi tercih edildi.

ZORUNLU DİN DERSİNE ELVEDA:

Mevcut anayasanın laiklikle ilgili en çok tartışılan maddesi olan "din ve vicdan özgürlüğü" başlıklı 24. Maddesi de alternatifli olarak ve köklü değişikliklere tabi tutuldu. Önerilerde din ve ahlak öğretimi zorunlu olmaktan çıkarılırken, devlete de çocukların eğitim alanında ebeveynin dini ve felsefî inançlarını dikkate alma yükümlülüğü getirildi. Maddedeki siyasi amaçlı din istismarı yasağı da keyfi uygulamalara açık olduğu gerekçesiyle kaldırıldı. 24.Maddedeki değişiklik önerileri taslakta şöyle gerekçelendirildi: "Din hürriyeti, inanç ve ibadet hürriyetinden oluşur. İnanç hürriyetinin muhtevasında ise, birincisi, herkesin dilediği inanç ve kanaate sahip olabilmesi şeklinde olumlu, ikincisi de, dilerse hiçbir inanca sahip olmama şeklinde olumsuz, birbirinden farklı ve birbirini tamamlayan iki yön bulunmaktadır. İnanç hürriyeti sadece bireylere herhangi bir dine inanma hürriyetini tanımakla kalmaz, onlara inançlarının içeriğini ve niteliğini tamamen kendi kanaatlerine göre belirleme ve dilediği takdirde bunları değiştirebilme hakkını da verir. Devletin din kurallarının anlam ve içeriklerinin belirlenmesi ve yorumlanması konusunda hiçbir müdahalesi söz konusu olamaz. İbadet hürriyetine gelince, bu da kişinin inandığı dinin gerektirdiği bütün ibadetleri, âyin ve törenleri serbestçe yapabilmesi ve başkaları üzerinde cebir ve şiddet kullanmamak, genel ahlâka ve kamu düzenine aykırılık oluşturmamak şartıyla inancına göre yaşayabilmesini ifade eder.

Bu düşünceler temelinde, din hürriyeti ile ilgili olarak 1982 Anayasasının 24'üncü maddesinin ikinci fıkrasında yer alan "14'üncü madde hükümlerine aykırı olmamak şartıyla ibadet, dinî âyin ve törenler serbesttir" hükmüne, gereksiz bir tekrar olduğu için yer verilmemiştir. 14'üncü maddede düzenlenen kötüye kullanma yasağı, tüm hakları kapsayan genel bir hüküm olduğu için, temel hak ve hürriyetleri düzenleyen maddelerde ayrıca belirtilmesine gerek yoktur.

Kaldı ki, bu maddenin son fıkrası din hürriyeti için özel bir kötüye kullanma yasağı da içermektedir.

Bu maddenin ikinci fıkrası din hürriyetinin mutlak, üçüncü fıkrası ise sınırlı boyutunu ifade etmektedir. "İbadet, dinî âyin ve törenler", Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde bu hak için öngörülen sınırlamalara tâbi kılınmıştır.

Maddede yer verilen en önemli hükümlerden biri, Devlete çocukların eğitimi alanında ebeveynin dinî ve felsefî inançlarını dikkate alma yükümlülüğü getiren düzenlemedir. Bu hüküm, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine ek 1 Nolu Protokolün 2 nci maddesine paralel olarak düzenlenmiştir.

Alternatif 1

Dördüncü fıkrada din kültürü ve ahlâk öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasından çıkarılarak, 1961 Anayasasında olduğu gibi din eğitimi ve öğretimi isteğe bırakılmıştır. Ancak, 1961 Anayasasından farklı olarak, devlete kişilerin ya da küçüklerin kanunî temsilcilerinin din eğitimi ve öğretimi konusundaki taleplerinin gereğini yerine getirme yükümlülüğü yüklenmiştir. Bu düzenleme, bir yandan 1982 Anayasasının 24 üncü maddesinde yer alan zorunluluğu ortadan kaldırması, diğer yandan da sadece bu eğitimden yararlanmak isteyenlerin talepte bulunmalarını gerektirmesi sebebiyle hem lâik düşünceyle, hem de hürriyetçi bir zihniyetle bağdaşmaktadır.

Alternatif 2

Dördüncü fıkrada, din kültürü ve ahlâk bilgisi öğretiminin, ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında bulunmasına yönelik düzenleme korunmakla birlikte, isteyenlerin bu derslerden muaf tutulacakları belirtilmiştir. Bu şekliyle, fıkra Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesiyle de uyumlu hâle getirilmiştir. Zira Strasbourg organları, muaf tutulma yollarının açık olması ve derslerde "Devletin, ebeveynin dinî ve felsefî inançlarına saygı gösterilmediği değerlendirilmesine fırsat verecek şekilde bir aşılama (endoktrinasyon) amacı gütmemesi" durumunda zorunlu din dersleri uygulamasını Sözleşmeye aykırı bulmamaktadırlar.

Maddenin son fıkrasındaki istismar yasağı yeniden düzenlenerek, bu hürriyetin demokratik ve lâik anayasal düzeni dinî esaslara dayandırmaya yönelik eylemler şeklinde kullanılması yasaklanmıştır. Böylece, neyin "siyasî veya kişisel çıkar yahut nüfuz sağlama" sayılabacağı gibi son derece belirsiz ve kişiye göre değişen ve uygulamada keyfiliğe yol açabilecek bir sınırlama sebebi kaldırılmıştır"

PARTİ KAPATMAK ZOR:

Taslakta siyasi partilerin kapatılmalarını zorlaştıran düzenlemelerde yer verilirken, parti program ve tüzüğünün bölünmez bütünlüğe ve laikliğe aykırı olması halinde, Anayasa Mahkemesine doğrudan dava açmak yerine, öncelikle partilere ihtar verilmesi esası getirildi. Böylece partilerin "odak" olmasının şartları dolayısıyla kapatılma şartları ağırlaştırılmış oldu. Partilerin kapatılmasına neden olan mensuplar için öngörülen yaptırımlarda, hafifletildi. Partilerin mali denetimi de Anayasa Mahkemesi'nde alınarak Sayıştay'a verildi.

LİSE MEZUNU CUMHURBAŞKANI:

Cumhurbaşkanı 5'er yıllık ancak azami 2 dönem için ve halk tarafından seçilmesi yöntemi getiren taslakta, cumhurbaşkanı seçilmek için yüksek öğrenim şartı kaldırıldı. Aynı alternatif öneride cumhurbaşkanı adayların yirmi milletvekilinden başka ikiyüzbin seçmen tarafından da gösterilmesi benimsendi.

MGK'YA YENİ DÜZEN, JANDARMA YOK:

İstişari bir organ olmaktan çıkarılan MGK ile ilgili kapsamlı değişiklik önerileri taslağa girdi. Taslakta MGK'nın, Başbakanın başkanlığında toplanması önerilirken, Jandarma Genel Komutanı'nın kurul üyeliğini son verilmesi öneriside alternatif olarak yer aldı. Üçüncü alternatifte ise MGK'nın yapısının görev ve işleyişine dair hususların kanunlar düzenlenmesi, böylece kısmen anayasa dışına çıkarılması önerildi.

GENELKURMAY BAŞKANINA YÜCE DİVAN:

Anayasa Mahkemesi ve Yüce Divan'ın oluşumu ve Hakimler Savcılar Yüksek Kurulu yapısı tümünden değiştirilirken,

ilk kez Yüce Divan'da yargılanacaklar arasına TBMM Başkanı, Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanları eklendi.

DEVİRİM KANUNLARINA KORUMA SÜRÜYOR:

Sivil anayasada rejim tartışmaları açısından çok önemli görülen ve bugüne kadar ihlal edildiği savunulan ve üzerinde tartışılan ve aralarında Tevhid-i Tedrisat kanunun da bulunduğu "İnkılap Kanunlarının", korunması başlıklı 174. Maddesindeki düzenleme aynen korunuyor.

DARBECİLERE YARGI:

1982 Anayasasının 12 Eylül darbesini gerçekleştiren komutanların o dönem ki karar ve işlemlerinde sorumlu tutulamayacakları ve yargılanamayacaklarının düzenleyen geçici 15. Madde değil tüm geçici maddeler de kaldırıldı.

ZORUNLU ASKERLİĞE DEVAM:

Temel olarak devlet otoritesi yerine insan hak ve özgürlükleri hukuk devletini eksen aldığı gerekçeleriyle hazırlanan ve "Sivil Anayasa" olarak sunulan taslakta bu adlandırmaya tezat oluşturacak düzenlemeler de yer alıyor. Bunlar arasında en dikkat çeken düzenleme ise "zorunlu askerlik" maddesi. Mevcut anayasanın 72. maddesi "vatan hizmeti" başlığını taşıyor ve "vatan hizmeti, her Türk'ün hakkı ve ödevidir. Bu hizmetin Silahlı Kuvvetlerde veya kamu kesiminde ne şekilde yerine getireleceği ve getirilmiş sayılacağı kanunla düzenlenir" hükmünü içeriyor. Dolayısıyla cumhuriyet tarihi boyunca, bugün de askerlik hizmeti, zorunlu bir hizmet olarak kabul ediliyor. Yalnız insan hakları gelişimine paralel olarak hem dünyada hem Türkiye'de zorunlu askerlik uygulamasının bir hak ihlali olduğu yolunda güçlü görüşler bulunuyor. Demokratikleşme çabalarında zorunlu askerlik hizmetine son verilmesi hedefler arasında sayılıyordu.

Ancak sivil anayasa taslağında bu yöndeki taleplere sıcak yaklaşılmadı. Ve zorunlu askerlik düzenlemesi korundu.

GENELKURMAY BAKANLIĞA BAĞLANMADI:

Aynı şekilde askerin siyaset üzerindeki etkisini azaltmak için Genelkurmay Başkanlığı'nın Milli Savunma Bakanlığı'na bağlanması önerisi de taslakta yer almayan düzenlemelerden biri oldu.

YENİ GEÇİCİ MADDELER:

Mevcut anayasadaki tümü geçici maddeler kaldırılmakla birlikte yeni bazı geçici maddeler de yer veriliyor. Bunlar arasında bundan sonraki ilk milletvekili ve yerel seçimlerin ne zaman yapılacağına ilişkin madde ile üye yapıları ve görevleri yeniden düzenlenen Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, YÖK, HSYK üyelerinin hangi sürede görevde kalacaklarına ilişkin düzenlemelerde geçici maddeler arasında yer alıyor.

Yeni haklar

Sivil anayasa taslağında ilk kez bazı temel haklarda anayasayla düzenlendi. Bunların arasında Bilgi Edinme Hakkı, ilk kez dilekçe ve başvuru hakkını yanına anayasal bir hak olarak eklendi.

KİŞİSEL BİLGİLERE SAYGI:

Mevcut anayasada özel hayatın gizliliği ve bunun korunması, 20. madde düzenleniyordu. Ancak taslakta bu konuda "Kişisel bilgilerin korunması" başlığıyla ve bağımsız bir hak olarak şöyle düzenlendi:"Madde 20- (1) Herkes, kendisiyle ilgili kişisel bilgi ve verilerin korunması hakkına sahiptir. (2) Bu bilgiler, ancak kişinin açık rızasına veya kanunla öngörülen meşru bir sebebe dayalı olarak kullanılabilir. Herkes, kendisi hakkında toplanmış olan veya kayıtlarda yer alan bilgilere erişme, bunlarda düzeltme yaptırma ve bu bilgilerin amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenme hakkına sahiptir"

ÇOCUK HAKLARI:

Taslakta ilk kez bağımsız olarak yer verilen haklardan birisi de çocuklarla ilgili: "Madde 44- (1) Her çocuk, kendi iyiliği için gereken himaye ve bakımdan yararlanma hakkına sahiptir. çocuklar görüşlerini serbestçe açıklayabilir ve bu görüşleri kendilerini ilgilendiren konularda, yaşlarına ve olgunluklarına göre dikkate alınır. (2) Kamu veya özel kurum ve kuruluşlarca çocuklarla ilgili olarak yapılan eylem ve işlemlerde, çocuğun azamî iyiliği gözetilir. (3) Her çocuk, kendi menfaatine açıkça ters düşmedikçe, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir"

YAŞAMA HAKKI:

Anayasada ilk kez bağımsız olarak düzenlenen haklar arasında yaşama hakkı da şöyle düzenlendi, ve OHAL ve Sıkıyönetim dönemlerinde emirle adam öldürme yetkisine son verildi: "Madde 15 (1) Herkes yaşama hakkına sahiptir. (2) Meşru müdafaa, yakalama veya tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, ayaklanma veya isyanın bastırılması hallerinde silâh kullanmanın kanunen zorunluluk haline gelmesi sonucunda meydana gelen öldürme fiilleri, birinci fıkra hükmü dışındadır"

İŞKENCE VE KÖTÜ MUAMELE YASAĞI:

Mevcut anayasada kimseye işkence ve eziyet edilemeyeceği 17.madde de ancak, sadece bir fıkra olarak düzenlenirken, bu yasak taslakta ilk kez bir bağımsız madde olarak ve şöyle düzenlendi: "Madde 16- (1) Kimseye işkence ve kötü muamele yapılamaz. Kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tâbi tutulamaz. (2) Tıbbî zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; kimse rızası olmadan bilimsel ve tıbbî deneylere tâbi tutulamaz"

MASUMİYET: Anayasada basın özgürlüğü ile ilgili düzenleme içine, soruşturma aşamasında içinde kimliklerin açıklanarak haksız yere mağdur edilmelerini önlemek amacıyla "masumiyet karinesinin ihlaline yönelik yayın yapılamaz" hükmü ilk kez eklendi.

Çevreye ayrı bölüm ve çocuk hakları geldi

'Sivil anayasa' taslağı metni hazırlayan Bilim Kurulu ile AKP Anayasa Komisyonu'nun ortak toplantısı öncesinde basına sızdı.

'Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Önerisi' olarak adlandırılan taslağın girişinde çalışmanın 8 Haziran 2007 günü Başbakan Tayyip Erdoğan'ın Prof. Dr. Ergun Özbudun'dan talebi üzerine hazırlandığı belirtiliyor. Girişte ayrıca taslakla ilgili 2 Ağustos 2007 günü Erdoğan'a sunuşu yapıldığı ve metnin 29 Ağustos 2007'de AKP Genel Başkan Yardımcısı Dengir Mir Mehmet Fırat'a teslim edildiği kaydediliyor.

Romen rakamları yok

Taslak yürürlükteki Anayasa'dan sadece içerik açısından değil, biçimsel açıdan da büyük farklılıklar gösteriyor.

Taslağın son bölümünde bu değişiklikler şöyle anlatılıyor:

1982 Anayasası'ndaki romen rakamlarının neden olduğu karmaşıklığın ortadan kaldırılması için 'KISIM', 'BÖLÜM' ve 'ALT BÖLÜM' gibi başlıklar kullanıldı.

Atıflardaki muğlaklığı kaldırmak için maddelerin fıkra ve bentleri numaralandırıldı. Bu sayede Avrupa ülkelerinde uygulanmakta olan sistemle uyum sağlandı.

Hak ve hürriyetler; 'kişinin hakları ve hürriyetleri', 'siyasî haklar ve ödevler' ve 'sosyal ve ekonomik haklar' şeklinde ayrıldı.

Çevreye ayrı bölüm

çevre ve doğal kaynaklar konusu 'çevrenin Korunması ve Milli Servetlere İlişkin Hükümler' şeklinde özel bir kısım olarak düzenlendi.

'Ödevler' çıkarıldı

Otoriter ve devletçi felsefenin izlerini taşıyan 1982 Anayasası'nın 'Başlangıç' kısmı tümüyle kalktı.

'Dili Türkçedir' ifadesinin başına 'Resmî' ifadesi getirildi.

Yargı yetkisi ve görevinden söz edildi. Bu konuda 'bağımsızlık' ve 'tarafsızlık' prensibine yer verildi.

- # Temel hakların korunmasının 'kural', sınırlanmasının 'istisna' olduğunu göstermek için 'ödevler' kelimesi çıkarıldı, 'temel hak ve hürriyetlerin kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva ettiği' hükmüne yer verilmedi.
- # Temel hak ve hürriyetleri kötüye kullanma yasağının, ifade özgürlüğünü keyfi şekilde sınırlandırmasın diye 'faaliyetler' ibaresi yerine 'eylemler' ibaresi konuldu.
- # 'Kişisel bilgilerin korunması hakkı' ilk kez anayasaya girdi.
- # Haberleşme hürriyetini sınırlamada 'İstisnaların uygulanacağı kamu kurum ve kuruluşları kanunda belirtilir' hükmü çıkarıldı.
- # 1982 Anayasasının 24. maddesinin son fıkrasında 'din ve vicdan hürriyeti' için öngörülen özel 'kötüye kullanma' (din istismarı) yasağı, sübjektif ve keyfi değerlendirmelere açık unsurlardan arındırıldı.

İfadeye BM kriteri

- # Birleşmiş Milletler ikiz sözleşmelerindeki 'savaş kısırtıcılığının engellenmesi, ayrımcılık, düşmanlık veya kin ve nefret savunuculuğunun önlenmesi' sebepleri, ifade hürriyetinin sınırları arasında sayıldı.
- # Basın özgürlüğü için 'Tedbir yoluyla dağıtımın önlenmesi' usulüne son verildi. Soruşturma ve kovuşturma aşamalarında kişilerin kimlikleri açıklanmasın diye 'masumiyet karinesinin ihlaline yönelik yayın yapılamaz' hükmü getirildi.
- # Adil yargılanma hakkı anayasal hak oldu. Hak arama hürriyeti çerçevesinde 'kanuni hâkim' ilkesi yerine, 'tabii hâkim' ilkesi geldi.
- # 'Türk vatandaşlığı' kenar başlığı 'vatandaşlık' olarak değiştirildi. 'Türk devleti' yerine, Türkiye Cumhuriyeti'ni ifade etmek üzere 'Devlet' kelimesi tercih edildi. 'Türk devleti' ifadesi yerine, 'Türkiye Cumhuriyeti' ifadesi benimsendi. 'Türk' kelimesinin etnik bir kümeye referans içermediğine açıklık kazandırmak amacıyla, 1924 Anayasası'nın formülasyonu, 'Türkiye Cumhuriyetine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkese, din ve ırk farkı gözetilmeksizin Türk denir' tanımına yer verildi.
- # Yüksek öğretim elemanlarına siyaset serbestisi genişletildi.

Parti kapatmak zor

- # Partilerin kapatılması zorlaştırıldı. Partilerin 'odak' olmasının şartları ağırlaştırıldı. Anayasa Mahkemesinin parti kapatabilmesi üye tamsayısının üçte ikisinin oyuna bağlandı. Partilerin mali denetimi, Anayasa Mahkemesi yerine Sayıştaya bırakıldı.
- # Bilgi edinme, anayasal hak.
- # çocuk hakları, ilk kez anayasal güvenceye kavuşturuldu.
- # Eğitim ve öğrenim hakkı konusunda 61 anayasasında bulunmayan ancak 1982'de konulan kısıtlayıcı unsurlar çıkarıldı. Kılık-kıyafet 'bireysel hayat tarzının bir ifadesi' olarak nitelendirilerek eğitim hakkından yararlanmaya engel olamayacağı kayıt altına alındı.
- # TBMM ve yerel seçimleri dört yıla indirildi.
- # Milletvekili andındaki 'toplumun huzur ve refahı, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde herkesin insan haklarından ve temel hürriyetlerden yararlanması ülküsünden' ibaresi madde metninden çıkarıldı. 'İnsan hakları', milletvekillerinin üzerine and içecekleri değerler arasında sayıldı.
- # Suçüstü hali ile zimmet, ihtilas ve irtikap gibi yüz kızartıcı suçlar dokunulmazlık kapsamı dışında bırakıldı. Milletvekillerinin dokunulmazlıktan feragat edebilmelerine imkân sağlandı. Dokunulmazlığı kaldırılan veya dokunulmazlıktan feragat eden milletvekillerinin yargılanmalarının tutuksuz ve yasama çalışmaları engellenmeyecek şekilde yürütüleceği hükmüne bağlandı. Vekiller hakkındaki ceza davalarının Yargıtayda görüleceği belirtildi.

Köşkün yetkisi Meclis'e

- # Cumhurbaşkanınca TBMM'ye tekrar görüşülmek üzere geri gönderilen kanunun Meclis tarafından aynen kabul edilirse kanunun Cumhurbaşkanınca üç gün içinde yayınlanması esası kabul edildi. TBMM Başkanı'na Cumhurbaşkanının onbeş gün içinde geri göndermediği veya yayınlamadığı kanunları yayınlama hakkı verildi.
- # Başkomutan'ın TBMM kapalıyken TSK'nın kullanılmasına karar vermesi Başbakanın teklifi şartına bağlandı.
- # TBMM'nin toplantı yeter sayısı, her tür toplantı için üye tamsayısının üçte biri (184) olarak belirlendi.
- # Gensoru oylamalarında Bakanlar Kurulunun düşürülmesi konusunda 'yapıcı güvensizlik' ilkesi getirildi. Bakanlar Kurulunun düşürülmesi, TBMM'nin üye tamsayısının salt çoğunluğuyla yeni bir Başbakan adayı seçmesi şartına bağlandı.

Cumhurbaşkanına zırh

Cumhurbaşkanının Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları, bir daha görüşülmek üzere TBMM'ye geri gönderme yetkisi kaldırıldı.

Cumhurbaşkanının yetkileri, parlamenter rejim ilkeleri, yetki ve sorumluluğun paralelliği kuralı ve 1961 Anayasasınca benimsenen sistem esas alınarak düzenlendi.

Cumhurbaşkanının tek başına yaptığı işlemler yargı denetimine açıldı ve Cumhurbaşkanının kişisel suçlarından dolayı yasama dokunulmazlığı hükümlerine tâbi olacağı hükme bağlandı.

Adalet, İçişleri ve Ulaştırma bakanlarının seçim öncesinde çekilmesine ve yerlerine bağımsız kişilerin atanmasına dair hüküm kaldırıldı.

Bakanlar Kurulunun tüzük çıkarma yetkisi kaldırıldı.

MGK'da jandarma yok

Milli Güvenlik Kurulunun Başbakanın başkanlığında toplanması, Jandarma Genel Komutanının Kurul üyeliğinden çıkarılması ve Kurul gündeminin Başbakan tarafından belirlenmesi kabul edildi.

1982 Anayasasında yargı denetimi dışında tutulan Cumhurbaşkanının tek başına yapacağı işlemler, Yüksek Askeri Şura ile Hak"

"mler ve Savcılar Yüksek Kurulu kararlarına karşı yargı yolu açık bırakıldı.

İstisnasız, bütün kamu görevlileri hakkında verilen disiplin kararları yargı denetimine açık tutuldu.

Rektörlerin doğrudan doğruya öğretim üyelerince seçilmesi esası benimsendi. YÖK'ün yetkisi koordinasyon ve planlama ile sınırlandı. Üyelerinin seçimi ve görev süreleri yeniden düzenlendi.

Adalet Bakanının HSYK başkanı ve üyesi olmasına son verildi. Kurulun seçimle gelen onaltı üyesinden beşinin TBMM tarafından beşinin Yargıtay ve Danıştay genel kurullarınca ve altısının da birinci dereceye ayrılmış adlî ve idarî yargı hâkim ve savcılarınca seçilmesi esası benimsendi. Üyeleri 4 yıl görev yapabilecek olan Kurul kararları yargı denetimine açıldı.

Sivile askeri yargı yok

Sivillerin Askeri mahkemelerde yargılanmasının önüne geçildi.

Anayasa Mahkemesi 8'i TBMM, 4'ü Yargıtay, 4'ü Danıştay ve biri de Sayıştay tarafından seçilecek 17 üyeden oluşacak. Üyelik süresi dokuz yıllı sınırlandırıldı. İptal davası açma yetkisi, sadece Cumhurbaşkanına ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az onda biri oranındaki milletvekillerine tanındı.

Yüce Divan, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay'dan seçilecek üyelerden oluşan mahkeme olarak yeniden düzenlendi.

Yargıtay ve Danıştay üyeliği dokuz yıllı sınırlandırıldı. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ile Başsavcıvekilini seçme yetkisi Cumhurbaşkanından alınarak Yargıtay üyelerine bırakıldı.

Askeri Yargıtay üyelerinin Cumhurbaşkanınca seçilmesi esası terk edildi. Askeri Yüksek İdare Mahkemesi kaldırıldı.

Sayıştay, yüksek mahkeme olarak kabul edildi. Kamu kaynağı kullanan tüm kurumlar Sayıştay denetimine tabi oldu.

Radikal/13.09.2007/Adnan KESKİN